

XITSONGA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA: PAPILA II
XITSONGA FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER II

Nkarhi: 2½ wa tiawara

100 wa timaraka

HLAYA SWILERISO LESWI LANDZELAKA HI VUKHETA

1. Papila leri ri na tipheji ta 5. Kamba loko papila ra wena ri helerile.
2. Papila leri ri avanyisiwile hi swiyenge swimbirhi.

XIYENGE XA A: MATSALWA – NOVHELE (60)

XIYENGE XA B: SWITSALWAMBIKO SWO LEHA NA SWO KOMA (40)

3. Eka Xiyenge xa A, u languteriwa ku hlamula swivutiso hinkwaswo swa MUNE swa tsalwa ra A HI FAMBE M'NGHANAME.
  4. Eka Xiyenge xa B, u languteriwa ku hlamula swivutiso swimbirhi ntsena. Xitshuriwa XIN'WE xa xitsalwambiko xo leha na XIN'WE xa xitsalwambiko xo koma.
  5. Sungula ku hlamula xivutiso XIN'WANA na XIN'WANA eka pheji yintshwa.
  6. Tsala hi vurhon'wana (swi saseka no vonaka) u landzelela milawu na mahikahatelo.
-

XIYENGE XA A   MATSALWA**A HI FAMBE M'NGHANAME – F. A. Thuketana****HLAMULA SWIVUTISO HINKWASWO****XIVUTISO XA 1   SWIVUTISO SWA XIMBANGU**

Hlaya ntshaho lowu landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona.

XITSHURIWA XA A

"U tiyisile Nzukwa?"

"Ina, ndzi tiyisile Xakufa," ku hamba Mangwendere hi ku tlangatlangisa titiho ta voko ra Xakufa, leri nkarhi lowu hinkwawo a ha ri khomile, "phela ndza ku rhandza, ndzi ku rhandza leri ongeti a hi swa ntsena."

"Swinene Nzukwa?" Ku vutisa Xakufa.

"Hakunene Xakufa. Wa tiva himukhuva lowu ndzi ku rhandzaka hawona, loko ndzo na ku ndzi fika ematilweni loko ndzi file, ndzo kuma u nga ri kona, ndzi nga tlhela."

Kwalaho hiloko Xakufa a ku phuu, a hleka. Wanuna loyi a hi ku phungela ka yena, loko munhu o tekiwa hi yena a nge dlayi hi xivundza.

"I ntiyiso Xakufa, swa matilo swi nga yima," ku vula Mangwendere hi rito ro komba leswaku a ngo vungunya.

Xakufa a ya emahlweni ni ku hleka, yi ri karhi mbilu ya yena yi kufumetiwa ni ku dzowela hi marito lama ya ku komba rirhandzu, lama a ya vulavuriwa hi Mangwendere. Ndzhaku a ku: "Hi nga ndzi byela Nzukwa, xana u vula leswaku a wu na nsati?"

- 1.1 Ku ya hi ntshaho lowu nga laha henhla, Max Mangwendere u gangisa Xakufa a n'wi byela leswaku u n'wi rhandza ngopfu u lava ku n'wi teka. Xana a a vulavula ntiyiso ke? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 1.2 Hi xihl xivangelo lexi a xi endla leswaku loko Mangwendere a gangisa tintombi a a nga ti byeli vito ra yena ra ntiyiso. Hlamusela. (2)
- 1.3 Boxa vito na Xivongo xa Max Mangwendere leswi a swi byerile Xakufa. (2)
- 1.4 Hlawula nhlamulo yin'we leyi nga yona eka leti nga laha hansi. Xakufa a a vabya hi vuvabyi bya ... (1)
  - A kholera.
  - B nhlokonho.
  - C dari.
  - D mfukuzana.

- 1.5 Ximunhuhathwankulu i ximunhuhatwa lexi nga na ku navela ko karhi kambe xi tsandzeka ku ku fikelela hikokwalaho ka ku siveriwa hi swimunhuhatwa leswin'wana. Xana ximunhuhathwankulu i mani eka tsalwa leri? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 1.6 Max Mangwendere u endlile Xakufa nsele lowukulu swinene. Boxa nsele lowu a n'wi endleke wona u tlhela u vula na xivangelo xa ku va a endlile tano? (2)
- 1.7 Loko Mangwendere a a ri munghana wa wena a wu ta n'wi tsundzuxa yini mayelana na vutomi lebyi a a byi hanya bya ku rhandza vavasati? (2)
- 1.8 Hlamusela vumunhu bya Mangwendere. (2)
- [15]**

XIVUTISO XA 2 SWIVUTISO SWA XIMBANGU

Hlaya ntshaho lowu landzelaka kutani u hlamusela swivutiso leswi nga ehansi ka wona:

"Ina, hi wolowo nchumu a ndzi wu vula," ku vula Toad hi ku n'wayitela, loko a vona himukhuva lowu Mangwendere a a ri hi wona. "Xana a hi nchumu wa nkoka eka wena Mangwendere?"

"U... u ... u ... xi ku ... kuma kwihi xifa ... faniso lexi?" Ku vutisa Mangwendere hi rito ro rhurhumela. Ndzi ku nyika xandla Mangwendere, wa swi kota ku hlawula, phela nsati yoloye u nga naye kwalaho xifanisweni i mpama, i mbhurhi-ya-ku-vatla!" Ku vula Toad hi ku n'wayitela, a ri karhi nkarhi na nkarhi a koka sigara ya yena.

Hi ... Hi ... Hi ... nga tshika sweleswo mani, u ... u .... u ndzi bye ... byela laha xifaniso lexi u ... u ... u ... nga xi ku .... kuma kona."

Leswaku ndzi xi kuma kwihi a hi mhaka ya nkoka," ku hlamula Toad a ri karhi a ya emahlweni ni ku n'wayitela, nomu wa yena lowo anama, wu tsanyuka ku la ku fika ni le tindleveni. "Lexi nga xa nkoka Mangwendere, hileswaku xana u ri yini hi xona?"

- 2.1 Xana i mani vito ra nsati wo saseka loyi ku vulavuriwaka hi yena eka ntshaho lowu nga laha henhla? (1)
- 2.2 Vula timhaka timbirhi leti nsati loyi u n'wi boxeke eka 2.1 a khanyeke Mangwendere hi tona. (2)
- 2.3 Hlamusela mhaka leyi Toad a a yele yona emutini wa Mangwendere. (2)
- 2.4 Kombisa ku yelana ka mahanyelo loku nga kona exikarhi ka Toad na Mangwendere. (2)
- 2.5 Xana u vona yi ri mhaka ya kahle ku va Xakufa a tekile Jamela a n'wi mukisa eka Mangwendere ke? (2)
- 2.6 Muluthanyi i ximunhuhatwa lexi vangaka dzolonga kumbe ku holova exikarhi ka swimunhuhatwa swin'wana. Xana i mani muluthanyi eka tsalwa leri? Seketela nhlamulo ya wena. (2)

- 2.7 Loko Toad a khandziya movha wa yena a a famba u sukile a endlile xiphiko lexikulu laha a a pakile kona movha ehekeni ya ka Mangwendere. Boxa xiphiko xa kona. (2)
- 2.8 U dyondzile yini mayelana na mahanyelo ya Mangwendere? (2)
- [15]**

XIVUTISO XA 3 SWIVUTISO SWA XIMBANGU

Hlaya ntshaho lowu landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona.

"Wa hamba la, tana la goya ndziwena, namuntlha ndzi ta ku komba lexi u xi lavaka," ku vula Khanyisa hi ku Jamela hi voko a ku n'wi gi! A sungula ku n'wi koka a huma na yena. Jamela a tserhama, a va a khoma ni nyangwa, kambe Khanyisa a n'wi hudula hi matimba ya yena hinkwawo, a n'wi kokakoka a ya na yena ekamereni ya yena ya ku etlela. Jamela a a nga miyelanga, kambe a a ri karhi a kalakala hi matimba a ku:" Ndzi tshikeni a hi mina, a hi mina i Nsatimuni, ndzi khongele mi nga ndzi bi."

Nsatimuni loyi a ri karhi a ku tlulu, tlulu, tlulu, endzhaku ka vona, a tlula xikan'we, a pfula rivanti ra kamara ya mana wa yena a ri karhi a ku: "Ndzi te yini Jamela? A ndzi ku byelangi, a ndzi ku byelanga ndzi ku tshika swilo swa vamhani u ala? A ndzi ku byelangi ndzi ku tshika swilo swa vamhani u ala? A ndzi ku byelangi ndzi ku vamhani va ta ta ku ridela? Haaa! Va ta ku onya namuntlha."

- 3.1 Hikokwalaho ka yini Khanyisa loko a vulavula na Jamela a n'wi vitana goya? (2)
- 3.2 Xana i yini lexi a a xi endla leswaku Khanyisa a lava ku ba Jamela? (2)
- 3.3 Loko a wu ri makwavo wa Khanyisa a wu ta n'wi tsundzuxa yini mayelana na ndlela leyi a beke Jamela hi yona. (2)
- 3.4 Xana maendlelo ya Khanyisa ya ku va a xanisa Jamela ya khorwisa ke? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 3.5 Nyika mavito mambirhi ya vamakwavo va Nsatimuni? (2)
- [10]**

XIVUTISO XA 4 XITSALWANA

Max Mangwendere a a ri na vunwa, mahanyelo yo biha xikan'we na ku xanisa vanhu van'wana evuton'wini bya yena. Kombisa tindlela hinkwato leti tiyisisaka mhaka leyi.

[20]

60 wa timaraka

XIYENGE XA B SWITSALWAMBIKO**XIVUTISO XA 5 XITSALWAMBIKO XO LEHA****SWILERISO**

- Rhanga u endla nkunguhato u nga si sungula ku tsala.
- Xitsalwana xa wena xi fanele ku va kwalomu ka 150–200 wa marito.

PAPILA RA XIMFUMO

Hi ku leteriwa hi adirese leyi nga laha hansi, tsala papila ra xikombelo xo amukeriwa eka Yunivhesithi ya Limpopo.

University of Limpopo
Private Bag, 7704
Sovenga
0007

[30]**XIVUTISO XA 6 XITSALWAMBIKO XO KOMA**

- Rhanga u endla nkunguhato u nga si sungula ku tsala
- Xitsalwana xa wena xi fanele ku va kwalomu ka 120–150 wa marito.

XINAVETISO XA BINDZU

Wa ha ku pfula bindzu ro xavisa mihandzu, Tsala xinavetiso xa bindzu leri.

[10]

40 wa timaraka

Ntsengo hinkwawo: 100